

extracurricular reading. Modern electronic learning tools can be opened from a personal computer, laptop, tablet or mobile phone, which eliminates certain boundaries and boundaries regarding the specifics of use.

УДК 821.161.2'06-3.09

Т. М. ШАРОВА, Н. В. ВАСИЛЕНКО

*м. Мелітополь, Таврійський державний
агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного*

КАНОНИ ЯК КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНЕ НОВАТОРСТВО У ЛІТЕРАТУРНІЙ ПРАКТИЦІ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті представлені канонізації як культурно-історичного новаторства у літературній практиці ХХ століття. Зроблено акцент на канонах соцреалізму, оскільки даний хронологічний час за допомогою художнього слова прагнув виховувати не інфантильну особистість, а сильну, цілісну, здатну нести відповідальність, здатну існувати у межах суспільства.

Наголошено на тому, що динаміка лінгвістичних принципів вимагала від письменника живої розмовної мови, яка у межах художнього тексту ставала цікавою з рисами художності. Вказано на те, що письменнику дозволяли користуватися усіма можливими способами впливу на читача завдяки літературним прийомам, однак у їх межах доцільно послуговуватися загальноживаною лексикою без неологізмів або специфічної лексики.

Канони соцреалізму варто відзначити як явище вельми специфічне та характерне. Феномен канонів полягав у їх багатогранності та чітко прописаних постулатах, які стосувалися як літератури, так і реалій тогочасного життя. До канону соцреалізму сучасні наковці відносять тенденцію до колективності: хоч твір створювався автором одним, він все одно вважався продуктом всього суспільства.

Способи художньої творчості тяжіли до аперсональності, групової анонімності, масовості, а думка автора у творі висувалася на другий план [1, с. 85]. У результаті авторська свідомість нівелювалася і вже рецепція тексту передбачала використання “Ми” замість “Я”. Відповідно сюжет також видозмінювався, оскільки все більше зображували події, що будуть стосуватися усього суспільства: битви, масові заходи, історичні події тощо. Менше уваги приділяли сценкам, що стосувалися умов життя або проблем та переживань головного героя. Такі твори схожі на виробничий продукт, тому сучасні наукові роботи часто вживають поняття “виробничий твір” (“виробничий роман”) [2, с. 193]. В індивідуальній творчості вбачали гріх, що пов'язаний з такими негативними рисами як егоїзм, індивідуалізм та марнославство.

Такий канон сприяє реалізації ідеологеми – тільки народ може бути сильним і за такої умови можна досягти процвітання. Досить часто такий підхід у літературі призводив до прикрацання реалій життя: автори могли зображувати дійсність у руслі “Ми” і робили це у піднесеному настрої або вдавалися до інакомовності, говорячи про саме життя, вдавалися домислювати факти, явища. Тим самим вже відходили від правди, однак робили це максимально правдиво. Така стратегія дозволяла надихати читачів на позитивні емоції, давали надію на краще майбуття. Про цю особливість наголошували Дончик В. Г., Новиченко Л. М., Громова В. В. та інші.

Вагомий показник – правильність тексту, який також входив до канонів ХХ століття. Цей тезис полягав у тому, що соцреалістична література завжди правильна, а для того, щоб досягти цього необхідно витримувати усі вимоги цензури. Так, текст повинен викликати у масах настрої бадьорості, повинні донести ідею необхідності працювати, бути активним не тільки задля себе, а для всього суспільства.

Необхідні сюжети, що продемонструють любов до свого народу, віру в нього та його силу, як духовну, так і фізичну. Неправильними творами варто назвати такі, що “розм’якшують” революційну волю та бажання перемоги, бажання називати себе трудящим народом [3, с. 14]. Тільки правильна література здатна сформувавши цілісну особистість, яка зможе бути корисною нації. Про цей канон багато зазначено у працях Дончика В. Г., Мельника В. О., Зуба І. В. та інших дослідників.

Питання індивіда також охоплено у канонах соцреалізму: даний хронологічний час прагнув виховувати не інфантильну особистість, а сильну, цілісну, здатну нести відповідальність, здатну існувати у межах суспільства [4, с. 137]. Особистість тільки тоді може назвати себе частиною суспільства, коли може “розчинитися” у ньому. Важливо бути революціонером у душі – це дозволить суспільству перебувати не на одному місці, а рухатися вперед та завжди мобілізувати свої сили задля кардинальних змін. Такі додаткові характеристики, як піднесеність ідеалів, характер борця, будівника нового суспільства також вважалися позитивними рисами, які доцільно задекларувати у художньому тексті з метою демонстрації повної характеристики людини даного часу.

Оптимістичний пафос та вітаїзм – це канони, що продовжують вивчати специфіку свого часу та вимагають від людини позбутися переживань, завжди вірити у позитивні зміни, у краще майбутнє. Соцреалізм наголошував на тому, що нація, її культура, яка була сформована на основі своїх канонів, не може відійти у небуття, вона обов’язково продовжуватиме свій розвиток і досягне ще більшого розквіту [5, с. 274].

Читачів налаштовували повірити у це, аби кожен докладав своїх зусиль у розвиток своєї країни, суспільства. Це було одне з багатьох табу у літературі, бо в ньому віднайшли риси деструктивізму для людини. Доступність мовного простору – канон, який був покликаний унормувати мовну організацію тексту. Це було пов’язано зі спрямуванням соцреалістичних творів на маси, оскільки такий текст повинен бути доступним для свідомості читача, а використання складних та незрозумілих мовних конструкцій ускладнювало процес виховання за допомогою літератури [6, с. 62]. Таким способом відчувався орієнтир на народність: народність мови, поглядів, сюжетів.

Динаміка лінгвістичних принципів вимагала від письменника живої розмовної мови, яка у межах художнього тексту ставала цікавою з рисами художності. Письменнику дозволяли користуватися усіма можливими способами впливу на читача завдяки літературним прийомам, однак у їх межах доцільно послуговуватися загальноповживаною лексикою без неологізмів або специфічної лексики. Така вимога дозволяла звернутися у творах до ментально-психологічних основ нації, а не перебувати у пошуках нового у сфері мови та літератури у напрямі західної думки ХХ століття. Як результат це сприяло появі новому канону – це націоналізація [11, с. 239].

Тенденція до націоналізації текстів тогочасних письменників була заявлена досить чітко та стала однією з пріоритетів соціалістичної літератури, оскільки повинна забезпечити національне піднесення спершу у розумінні всього народу, а далі – націоцентричність повинна була проявлятися у діях всього суспільства. З метою піднесення власного колориту, що створювався впродовж багатьох століть, соцреалізм вдавався до такого ракурсу, що дозволяв пригадувати історичне минуле нашого народу та поетизувати, оспівувати його. Вдало використовували творчі ідеї багатьох українських письменників минулого, наприклад, Шевченко Т. Г. та інші [10, с. 119].

Все більше приділяли уваги національним традиціям, менталітету під час зображення головних героїв у творах, їх умовам праці та життя. Вдавалися до обсервації подій ХХ століття, які також заявили в собі багать різних національних рис, зокрема поява перебудови, революції, паради, які присвячували з метою підтримати свою національність тощо.

Соціалістичний реалізм ХХ століття сформував власну аксіосферу на основі цінностей власного народу. Така діяльність спрямовувалася на витворення та утвердження своєї культури, яка за характеристиками може стати “культурогенним”, а тому виникає надія, що радянська культура матиме змогу перевищити за кількісними та якісними показниками усі інші культури, що відомі людству [7, с. 45–46]. Як результат, культура соціалістичного суспільства може підняти-

ся на щабель вище за інші культури та стати доміантною. Така мета лягла в основу канону “націоцентричність”. Дана позиція стала передумовою того, що почався регрес у прониканні, синтезі різнонаціональних літератур. Натомість це явище сприяло підняттю національних ідей. Про цей канон було наголошено у роботах Дончика В. Г., Шумило Н. М.

Цей канон дозволив ширше показати таке явище, як суспільство, світ певної ментальності, а тому у його межах вибудовується два процеси – це формується специфічний світ (радянський час, радянське суспільство) та іманентна природа людини (нова особистість з оновленим світоглядом). Письменник ставав творцем нового часу, увиразнював загально естетичні тенденції часу, що ставали маркерами Радянського Союзу та його літератури [9, с. 143].

Однак, справжні пориви націоцентричності не можливо було заявити у творах без особливої емоційно-психологічної картини у самих працях письменників, не можливо було продемонструвати її без особливого пафосу, який виражався у емоціях, характері. Соцреалізм виробив власну естетику емоційного пафосу, який повинен був заявити про особливу силу, енергію, стремління представників Радянського союзу.

Саме емоційна складова оживлювала усі ідеологеми соцреалізму та демонструвала їх досить яскраво. Так, автори тяжіли до відтворення перемог, людей, що долали усі перешкоди та були переможцями, відтворювали образи тих персоналій, які були відомі своїми хоробрими вчинками або створювали подібні образи. На основі цього вибудовували нову естетику, яка не була схожа на жодну з попередніх епох. Однак, головним постулатом, який домінував у цій естетиці – це погляд на Радянський союз, а саме соціалістичний реалізм проголосив, що радянська Батьківщина – це архетип дбайливого батька, його сини та доньки – це кожен, хто був носієм поглядів, ідей, канонів, що були закладені масово у літературі та житті радянського суспільства, а усі разом – це одна велика родина, яка підносила до елітарного рівня свій час й проголошувала його не просто об’єктивним часом, а абсолютним часом радянського суспільства, естетика якого розбудовується виключно на засадах позитивного, сильного, що генетично закодовано у людині ХХ століття [8, с. 78].

Отже, канонічність літератури ХХ століття стало фатальним явищем, що повністю визначило усі тенденції розвитку літературного простору та було використане з недр свідомості людини ХХ століття та її ідеології. Результатом її розвитку стала поява різних канонів, зокрема: націоцентричність, народність, тяжіння до вітаїзму, оптимістичний пафос, поява специфічної естетики життя, осмислення “нової” людини тощо.

Канони не виникли на порожньому місці, оскільки стали маркерами та репрезентантами культурософії ХХ століття, були необхідною умовою для втілення усіх нових постулатів життя. Не враховуючи їх розмаїття, можна говорити їх спорідненість, близькість, оскільки поява одного канону вимагала його закріплення у часі, а тому виникав допоміжний канон, який поступово ставав окремим та ще більше поглиблював канонічність у сфері літературної праці. Наприклад, канон вітаїзму став передумовою формування та виникнення канону специфічної естетики соціалістичної літератури, канон рафінованості (правильності) тексту, що належав до радянського часу, закріпився за рахунок становлення канону соціалістичної цензури, а канон націоцентричності заклав підвалини для канону народності (масовості).

Питання канонів у літературі ХХ століття не можна оминати, а навпаки, необхідно досліджувати, оскільки їх вивчення дозволить повністю осмислити усі літературні процеси та пояснити їх роль у розвитку мистецтва письма цього століття.

Список використаної літератури

- 1 Берг, М. Литературократия: проблема присвоения и перераспределения власти в литературе / М. Берг. – М. : Новое литературное обозрение, 2000. – 352 с.
- 2 Булавка, Л. Социалистический реализм: превратности метода. Философский дискурс / Л. Булавка. – М. : Культурная революция, 2007. – 272 с.

- 3 Гундорова, Т. Соцреалізм: між модерном і авангардом / Т. Гундорова. – Слово і Час. – 2008. – № 4. – С. 14–21.
- 4 Льницький, М. Від епічності... до епічності / М. Льницький. – Дніпро. – 1981. – № 12. – С. 137–147.
- 5 Кандинська, В. Деякі аспекти естетики соціалістичного реалізму / В. Кандинська // На пошану пам'яті Віктора Китастого : зб. наук. праць / [упоряд. В. П. Моренець]. – Київ : ВД “КМ Академія”, 2004. – С. 274–282.
- 6 Кандинська, В. Естетичні та ідеологічні параметри української соцреалістичної прози та драматургії 30-х-50-х років / В. Кандинська. – Молода нація. – 2005. – № 2. – С. 62–90.
- 7 Констанкевич, І. Українська проза першої половини ХХ століття: автобіографічний дискурс / І. Констанкевич. – Луцьк : Вежа-Друк, 2014. – 419 с.
- 8 Ксьондзик, Н. В. Соцреалізм крізь призму класицизму / Н. В. Ксьондзик // Наукові записки НаУКМА. – 2009. – Т. 98 : Філологічні науки. – С. 78–82.
- 9 Шарова, Т. М. Літературно-художня творчість у радянській парадигмі: практики адаптації, логіка та аргументи конформізму / Т. М. Шарова // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Філологічні науки (літературознавство): зб. наук. праць / за ред. О. Філатової. – №1 (21), квітень. – Миколаїв : МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2018. – С. 143–149.
- 10 Шарова, Т. Аналіз навчального плану бакалавра спеціальності 014.01 Середня освіта. Українська мова і література / Т. Шарова, А. Землянська, С. Шаров // Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Серія «Філологія» 8 (76). – 2019. – С. 119–122.
- 11 Sharova, T. Самобутність та оригінальність української прози 20-30-х років ХХ ст. / T. Sharova, T. Posadna // Scientific Proceedings of Ostroh Academy National University. Philology Series. – 2018. – Т. 2. – №69. – С. 239–242.

The article presents canonization as a cultural and historical innovation in the literary practice of the twentieth century. Emphasis is placed on the canons of socialist realism, because this chronological time with the help of the artistic word sought to educate not an infantile personality, but a strong, holistic, responsible, able to exist within society.

It is emphasized that the dynamics of linguistic principles required from the writer a living colloquial language, which within the literary text became interesting with the features of art. It is pointed out that the writer was allowed to use all possible ways to influence the reader through literary techniques, but within their limits it is advisable to use common vocabulary without neologisms or specific vocabulary.

УДК 821.161.2-3.09

Т. М. ШАРОВА, В. О. КУЗЬМЕНКО

м. Мелітополь, Таврійський державний
агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

НОВЕЛА ЯК ОДИН ІЗ ПРОВІДНИХ ЖАНРІВ ЛІТЕРАТУРИ

У статті представлені особливості жанру новели в літературі. Акцентовано увагу на тому, що це один з небагатьох жанрів, де письменники намагалися змалювати внутрішній світ героїв, їх почуття та настрої. Наголошено на тому, що у таких коротких розповідях кожен персонаж є сформованою особистістю.

Канонічним в новелі є строга композиція з переломним моментом у сюжеті, а також мінімальна кількість персонажів. У висновку вказано, що структура новели змінювалася: образна система збагачувалась, синтезувались зображально-виражальні засоби, змінювались